

УДК 004.2

**RECREATIONAL FACTOR IN ARCHITECTURAL PLANNING
ORGANIZATIONS OF RIVERSIDE SPACE
РЕКРЕАЦІЙНИЙ ФАКТОР В АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНІЙ
ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИРІЧКОВОГО ПРОСТОРУ**

Samoilenko E.V / Самойленко Є. В.

асистент

ORCID ID: 0000-0003-2813-4767

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури,
Дніпро, Чернишевського, 24-а, 49600

***Анотація.** Прирічкові території стають одними з найбільш привабливих міських територій, що характеризуються насиченістю різних функціональних зон та їх частотою зміною. Реновація в сфері функціонального конфлікту передбачає комплексний підхід у формуванні екологічно збалансованого середовища, організації екологічного каркаса територій, оптимізації системи функціонального зонування. На даних територіях пропонується ввести три блоки основних соціально-містобудівних програм, взаємопов'язаних в систему, сприяючи позитивній динаміці формування та розвитку території. Тож загальносвітова тенденція відновлення прирічкових територій для цілей екологічної стабілізації та сталого розвитку міського середовища підкреслює актуальність переосмислення підходів до подальшого розвитку прирічкових територій Дніпра. Визначенням ролі прирічкових територій в міській структурі є важливою сходинкою, для формування комплексної, обґрунтованої стратегії функціонального використання прирічкових територій в межах міста.*

***Ключові слова:** прирічкові території, планувальна структура міста, функціональне зонування, освоєння, реабілітація, реконструкція.*

Вступ.

Екологічна ситуація з водними ресурсами Дніпра, ландшафтом в межах міста і на прилеглих територіях, в умовах урбанізації та зростаючої чисельності міського населення, є критичною. Реконструкція та реабілітація прирічкової території в межах великого міста є особливо актуальним завданням. На основі аналізу прирічкових територій міст Європи, державних програм та стратегій, метою статті освітлення проблем функціонального використання територій міста, узагальнення досвіду, та розгляд основних напрямів містобудівної організації прирічкових територій У дослідженні було проаналізовано генеральний план міста, визначені значні промислові райони, які розташовані в центральних і прибережних районах міста.

Основний текст.

Особлива привабливість і ідентичність міста обумовлюється його становищем, природним каркасом, де річка виступає в якості основного елемента. Проте уздовж берегів міста розташована промислова зона, яка обмежує доступ жителів до води; місто втрачає великий рекреаційний ресурс. Дніпро, як і більшість промислових міст, вимагає раціонального використання територіальних ресурсів. З урахуванням того, що близько 1/4 території міста займають промислові підприємства, які контактують з акваторією і комунально-складські об'єкти, а також значна частина житлової забудови міста

знаходиться в зонах впливу промислових підприємств, першочергове спрямування реновації - надрічковий промисловий район центральної частини міста. Серед найбільш гострих проблем у використанні прибережних територій - ландшафтна організація і забезпечення доступу населення до водного дзеркала. Перспективи розвитку міських прибережних територій полягають в збереженні і поліпшенні природних якостей навколишнього середовища, зручного і комфортного використання їх людиною, а також в наявності розвиненої і багаторівневої системи комунікаційних зв'язків і, звичайно ж, досконалої і екологічно чистої технології виробництва [6].

Формування міста за рахунок розміщення промислових територій визначила ряд характерних містобудівних недоліків: виробництва, що належать до першого, другого і третього класів шкідливості погіршують санітарні умови в місті; житлові і промислові райони чергуються, утворюючи черезсмужжя; промислові зони розміщуються в центральній частині міста; промислові об'єкти значно впливають на панораму міста; промислові викиди забруднюють повітря міста і води річок. Розвиток будь-якого міста споконвічно відбувався на базі «вписування» в ландшафтне середовище. Але, поступово розширюючи кордони займаної площі, містобудівні утворення перетворювали природну першооснову в культурний ландшафт, що стало закономірним рішенням для всіх великих, крупних і найкрупніших міст. В подібному середовищі зв'язки між людиною та природою стали ефемерними і все актуальнішим постало питання вирішення проблем екологізації середовища. Великі міські утворення виходять за свої межі та займають нові території, а питання функціональної організації простору в межах міста залишається відкритим. У містах, розташованих на великих річках, гідрографія є найважливішою складовою ландшафту і містоутворюючим фактором, а значну частину "непридатних земель" складають річкові заплави. По мірі розвитку міста, ріка займала різне значення в його структурі, так в результаті, річкові території стали місцем розміщення різних міських функцій, та найбільш експлуатованими територіями. Дослідження щодо формування і розвитку міст проводяться групами науковців, творчими колективами та різними регіональними школами для забезпечення ефективного використання потенціалу територій, їх раціонального функціонального призначення та створення комфортного середовища життєдіяльності. В результаті кожне місто має нормативно підтвержену Генеральну схему планування території. Попри передбачені програмою зміни в упорядкованості водоохоронних зон і прибережних захисних смуг водних об'єктів, консервації деградованих і забруднених земель з наступною їх ренатуралізацією, збереження природних ландшафтів на землях промисловості та транспорту [1], існують проблеми у функціональному використанні прирічкових територій та їх архітектурно-ландшафтній організації. Аналізуючи стратегії реалізації даної проектної документації в архітектурно-ландшафтній організації прибережних територій, стає зрозумілим, що проблеми містобудівного та екологічного характеру не зменшуються та залишаються невирішеними. Взаємодія суспільства і природного оточення носить найчастіше конфліктну форму, що спостерігається у формуванні розселення,

способах організації містобудівних об'єктів і в пануючих культурних стереотипах поведінки, як у оточуючому природному середовищі, так і в збудованому штучному середовищі. Прирічкові території мають свою історію розвитку містобудівної культури та штучного ландшафту, що поступово призвела до деградації річкових систем і їхніх басейнів [2].

Прогрес інженерної науки і техніки дозволив за останні чотири десятиліття здійснити велику практику по освоєнню і забудові територій вздовж акваторії. В результаті це спровокувало функціональний конфлікт території, який виразився в порушенні екологічної рівноваги прирічкових зон. Масштаби перетворення заплавлених територій в містобудівних цілях вимагають аналізу і узагальнення, теоретичних пошуків та практичної діяльності в цій галузі. Зарубіжний досвід формування міських ландшафтів прирічкових територій дозволяє сформулювати ряд проблем в їх організації. Нині ряд дослідників актуалізували питання функціональної переорієнтації, ландшафтної реконструкції територій вздовж акваторії великих річок. Активно розвивається тенденція освоєння прирічкових зон з архітектурно-ландшафтною організацією берегового простору, але залишається питання допустимого навантаження на природне середовище та її функціонального призначення. Раціональне використання територіальних ресурсів є однією з найважливіших задач містобудування. В більшості випадків підвищення якості міського середовища пов'язане з необхідністю розробки системи принципів архітектурно-ландшафтної організації території і реконструктивних заходів. Міста, як правило мають довгострокові програми розвитку територій вздовж акваторії. Наявність води в міській структурі є великою цінністю як з точки зору візуального сприйняття, комфортного проживання його мешканців так і екології міського простору. Планування прирічкових територій та їх реабілітація здійснюється в тій чи іншій мірі вбираючи в себе досвід, що накопичили урбаністи за останні сторіччя. Звісно, різноманітність ландшафтних особливостей конкретних регіонів, економіка, геополітичні та культурні особливості впливають на вибір конкретних дій, проте досвід є унікальним підґрунтям. За останній час у багатьох країнах світу склалися стійкі традиції в облаштуванні території уздовж акваторії, які стають взірцем зеленої ідеології.

Поліпшення стану середовища урбанізованих прирічкових територій можливе за умов нових підходів у взаємодії антропогенної діяльності та природного середовища. Набуття якісно нового змісту при взаємодії людини і природи може бути реалізоване за умов надання територіально-просторовим, містобудівним процесам культурологічного змісту [2]. На сьогоднішній день вся світова урбаністика підкреслює цінність води в місті. Пріоритет збереження природного середовища є вагомим підставою для перегляду ставлення до прирічкових екосистем. Аналіз проектних розробок на початку XXI ст. показав принципову зміну спрямованості містобудівного пошуку. Пріоритетними стають не створення нових високо урбанізованих громадських просторів, а еколого-реабілітаційна концепція розвитку прибережних зон. Реакцією стала трансформація старих промислових ареалів у нові планувальні елементи

багатофункціонального призначення.

Ідея представленої дослідження полягає у виявленні і використанні на прикладі міста результату перетворення виробничих територій шляхом реновації та реконструкції промислових територій міста, аналіз і оцінка стану яких показали, що існують занедбані промислові території, які потребують санації. [4] Досліджуваний район розташований на правому березі Дніпра, в західній частині міста. Кордонами в північній частині є набережна річки, на сході - центральний планувальний район міста, на півдні - житлова забудова районів «Діївка», «Чечеловка», на заході - житлові масиви «Комунар», «Червоний камінь», «Парус». Безпосередня близькість до акваторії обумовлена необхідним водоспоживанням, а також скиданням відпрацьованих вод в акваторію. Великі підприємства розширювалися, займали нові території, в результаті утворилися складні зв'язки в межах внутрішньої структури і обмеження доступу до акваторії з житлових районів. Однією з головних проблем, яка гостро ставить питання про реновації прирічкових промислових підприємств міста, є санітарно-гігієнічна обстановка, яка склалася на цій території. [5] Виробнича діяльність заводу ім. Петровського в санітарно-гігієнічному відношенні характеризується значними технологічними викидами окремих його виробництв, перш за все в повітря. Таким чином необхідно упорядкувати землекористування територій промпідприємств, ліквідувати черезсмужжя, переглянути функціональне, санітарно-гігієнічні та протипожежне зонування території. На схід від ділянки знаходиться міський центр. Найближчі до центру території ділянки - зона для продовження розвитку міського центру. Тут знаходяться і великі будівлі заводів, в яких можуть розміститися культурні та громадські простору. У центрі району планується парк і музей промисловості під відкритим небом. Проект передбачає озеленення і благоустрій території зі збереженням елементів старої інфраструктури. Існуючі житлові райони потребують реконструкції зі збереженням функції. У центрі району пропонується організувати технопарк. Технопарк може як використовувати деякі вже існуючі будівлі, так і нові споруди. Запроектовано безліч пішохідних коридорів, які пронизують район і виходять від житлових районів до річки.

Висновок.

Прирічкові території Дніпра, в умовах постіндустріального міста, потребують водночас балансового співвідношення в радикальній реконструкції та зваженій стратегії використання. Головною метою має бути створення комплексної стратегії освоєння прирічкової зони Дніпра з чіткою концепцією функціонального зонування та розміщення локальних містобудівних ансамблів та природно-ландшафтних коридорів. На сьогодні акваторія Дніпра слугує транспортною артерією, та використовується для прогулянкових цілей. Цей простір має певні ландшафтні особливості, а саме насиченість ярами та балками, що нині інтенсивно освоюються новою забудовою, та наразі втратили зв'язок з акваторією. Перед містобудівниками постає питання зваженої організації взаємовідносин між екологічним та урбанізованим міським каркасом. Комплексна реновація території району передбачає певний блок

заходів, спрямованих на визначення нової функції промислових територій, їх нової планувальної структури з урахуванням всього міського організму.

Принцип сталого розвитку території. Принцип екологічності. Створення сприятливого екологічного клімату на об'єктах реконструкції та прилеглих сельбищних територіях шляхом виносу або закриття шкідливого виробництва і ліквідації його з найбільш ласих шматків. [1, 3] Принцип формування екологічного каркаса великих територій. Формування мережі зелених коридорів, які пронизують територію через кожен кілометр. Принцип поліцентричності міста. Створення розвинутого центру планувального району, зі своєю спеціалізацією, з розвитком не тільки комерційних, а й суспільних функцій. Принцип деіндустріалізації, зниження індустріальної активності району, заміна його функціональної спрямованості. Принцип пріоритету. Підвищення щільності та інтенсивності розвитку на компактних просторах. Прибережні зони мають сприйматись у складі природного каркасу міста як частково змінені та стати місцем для влаштування різноманітних форм спортивного та оздоровчого дозвілля. Таким чином реконструкція міста передбачає комплексний підхід в організації екологічного каркасу міста, оптимізацію системи функціонального зонування його територій, насичення їх «зеленими зонами». Формування екологічно збалансованого середовища, що підтримує та сприяє відродженню екологічно нестабільних територій.

Список літератури

1. Большаков А. Г. Проектирование городских набережных / А. Г. Большаков. – Иркутск: Изд-во ИрГТУ, 2009. – 120 с.
2. Вадімов В. М. Методологічні основи еколого-містобудівного освоєння прирічкових урбанізованих територій (в умовах України): дис. доктора архітектури за спеціальністю 18.00.01. «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури»/ В. М. Вадімов. – К., 2003. – 198 с.
3. Вязовская А. В. Аспекты преобразования и развития городских приречных территорий: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. арх / А. В. Вязовская – М., 2012. – 24 с.
4. Кавун М.Е. Картографічний матеріал кінця XVIII ст. як джерело з історії формування м.Катеринослава //Наддніпряньський історико-краєзнавчий збірник. Вип. 1. Матеріали Першої міжрегіональної історико-краєзнавчої конференції (8-9 жовтня 1998 р., м.Дніпропетровськ). - Дніпропетровськ, 1998. - С. 104-110.
5. Клопко Г. К. Принципы и приемы формирования застройки прибрежных территорий г. Днепропетровска в современных условиях/ Г. К. Клопко, Е. Г. Козиенко// Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – Д. : ПГАСА, 2012. – № 1-3. – С.12-17.
6. Marshall, R. Contemporary urban space'making at the water's edge [Текст] / R. Marshall // Waterfronts in Post'industrial Cities / Edited by Richard Marshall. — London : Published in the Taylor & Francis e'Library, 2004. — P. 4—13. — ISBN 0'203'16689'2.

REFERENCES

1. Bolshakov A. G. Proektirovanie gorodskikh naberezhnykh. [Designing urban waterfronts]. A. G. Bolshakov. – Irkutsk: Izd-vo IrGTU, 2009. – 120 s.
2. Vadimov V. M. Metodologichni osnovi ekologo-mistobudivnogo osvoennya pririchkovikh urbanizovanih teritoriy (v umovakh Ukraïni). [Methodological basis of environmental and urban development riverine urban areas].: dis. doktora arkhitekturi za spetsialnistyu 18.00.01. «Teoriya arkhitekturi, restavratsiya pam'yatok arkhitekturi»/ V. M. Vadimov. – K., 2003. – 198 s.
3. Vyazovskaya A. V. Aspekty preobrazovaniya i razvitiya gorodskikh prirechnykh teritoriy. [Aspects of the transformation and development of urban riverside areas]. : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. arkh / A. V. Vyazovskaya – M., 2012. – 24 s.
4. Kavun M.Ye. Kartografichniy material kintsya XVIII st. yak dzherelo z istorii formuvannya m.Katerinoslava [The cartographic material of the XVIII century. as a source of history of formation of Katerynoslav]. //Naddniprovskiy istoriko-kraeznavchiy zbirnik. Vip. 1. Materiali Pershoï mizhregionalnoï istoriko-kraeznavchoï konferentsii (8-9 zhovtnya 1998 r., m.Dnipropetrovsk). - Dnipropetrovsk, 1998. - S. 104-110.
5. Klopko G. K. Printsipy i priemy formirovaniya zastroyki pribrezhnykh teritoriy g. Dnepropetrovska v sovremennykh usloviyakh. [The principles and methods of formation of built-up coastal areas of Dnepropetrovsk in modern conditions]. G. K. Klopko, Ye. G. Kozienko// Visnik Pridniprovs'koï derzhavnoï akademii budivnitstva ta arkhitekturi. – D.: PGASA, 2012. – № 1-3. – S.12-17.
6. Marshall, R. Contemporary urban space'making at the water's edge [Tekst] / R. Marshall // Waterfronts in Post' industrial Cities / Edited by Richard Marshall. — London: Published in the Taylor & Francis eLibrary, 2004. — P. 4—13. — ISBN 0'203'16689'2.

Abstract. *Riverside areas are becoming one of the most attractive urban areas, characterized by the saturation of various functional zones and their frequent change. Renovation in the field of functional conflict involves a comprehensive approach to the formation of an ecologically balanced environment, the organization of the ecological framework of territories, the optimization of the system of functional zoning. In these areas, it is proposed to introduce three blocks of basic socio-urban programs, interconnected in the system, contributing to the positive dynamics of formation and development of the territory. Therefore, the global trend of restoration of riparian areas for the purposes of ecological stabilization and sustainable development of the urban environment emphasizes the urgency of rethinking approaches to further development of riparian areas of the Dnieper. Defining the role of riparian areas in the urban structure is an important step in forming a comprehensive, sound strategy for the functional use of riparian areas within the city.*

Key words: *riparian territories, planning structure of the city, functional zoning, development, rehabilitation, reconstruction.*

Научный руководитель: *д.т.н., проф. Вадимов В.М.*

© Самойленко Е.В.